

PAPEŽSKÁ RADA PRO NOVOU EVANGELIZACI

DIREKTORIUM
PRO KATECHEZI

DIREKTORIUM PRO KATECHEZI

PAPEŽSKÁ RADA
PRO NOVOU EVANGELIZACI

DIREKTORIUM PRO KATECHEZI

KARMELITÁNSKÉ NAKLADATELSTVÍ

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Katolická církev. Papežská rada pro podporu nové evangelizace

[Direttorio per la catechesi. Česky]

Direktorium pro katechezi / Papežská rada pro novou evangelizaci ; z italského originálu ... Direttorio per la catechesi ... přeložili Hana Benešová a Marta Hanušová. – V Praze : Karmelitánské nakladatelství, 2022. – 343 stran. – (Dokumenty)
Vydalo Karmelitánské nakladatelství ve společnosti KatMedia, s.r.o. – Obsahuje bibliografii, bibliografické odkazy a rejstřík

ISBN 978-80-7566-312-2 (brožováno)

* 27-47 * 27-47-75-055.1 * 271.4/273.2 * 27-766 * 27-46 * 27-472.3/.5 * 272-184.3

* 2-474-256-277 * 272-732.2-284/-285 * (035) * (094)

– Katolická církev. Papežská rada pro podporu nové evangelizace

– katecheze – 20.–21. století

– katecheti – 20.–21. století

– katolické církve – 20.–21. století

– evangelizace – 20.–21. století

– pastorace – 20.–21. století

– křesťanská formace – 20.–21. století

– katolická víra – 20.–21. století

– biblická interpretace

– papežské dokumenty – 20.–21. století

– příručky

– dokumenty

27-46/-48 – Pastoralní teologie [5]

Církevní schválení předsedy České biskupské konference,

Mons. Jana Graubnera, č. j. 540/2022 ze dne 21. září 2022.

© Amministrazione del Patrimonio della Santa Sede Apostolica

© Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano.

All rights reserved. International Copyright handled by Libreria Editrice Vaticana, 00120 Città del Vaticano.

Cover photo © Atelier d'Arte e Architettura del Centro Aletti

(www.centroaletti.com)

Czech edition © KatMedia, s. r. o., Praha, 2022

Veškerá práva původního nakladatele jsou vyhrazena.

Bez jeho písemného souhlasu nesmí nikdo toto Direktorium dále šířit.

ISBN 978-80-7566-312-2

OBSAH

Použité zkratky / 12

Předmluva / 15

Úvod / 25

PRVNÍ ČÁST – KATECHEZE

V EVANGELIZAČNÍM POSLÁNÍ CÍRKVE

Kapitola I. Zjevení a jeho předávání / 35

1. Ježíš Kristus zjevuje a je zjevením Otce / 35
 - Zjevení Božího prozřetelnostního plánu / 35
 - Ježíš zvěstuje evangelium spásy / 37
2. Víra v Ježíše Krista: odpověď Bohu, který se zjevuje / 38
3. Předávání Zjevení ve víře církve / 41
 - Zjevení a evangelizace / 44
 - Proces evangelizace / 45
4. Evangelizace v současném světě / 50
 - Nová etapa evangelizace / 50
 - Evangelizace kultur a inkulturace víry / 52
 - Katecheze ve službách nové evangelizace / 55
 - Misijně otevřená katecheze / 56
 - Katecheze ve znamení milosrdenství / 57
 - Katecheze jako „dílna“ dialogu / 58

Kapitola II. Identita katecheze / 60

1. Povaha katecheze / 60
 - Úzký vztah mezi kerygmatem a katechezí / 61
 - Katechumenát jako zdroj inspirace pro katechezi / 63

2. Katecheze v procesu evangelizace / 68
 - První hlásání a katecheze / 68
 - Katecheze křesťanské iniciace / 69
 - Katecheze a trvalá formace ke křesťanskému životu / 72
3. Cíle katecheze / 73
4. Úkoly katecheze / 75
 - Privádět k poznání víry / 75
 - Uvádět do slavení tajemství / 76
 - Formovat život v Kristu / 77
 - Učit modlitbě / 79
 - Uvádět do života ve společenství / 80
5. Zdroje katecheze / 81
 - Boží Slovo v Písmu svatém a posvátné Tradici / 81
 - Magisterium / 82
 - Liturgie / 84
 - Svědectví mučedníků a svatých / 86
 - Teologie / 87
 - Křesťanská kultura / 87
 - Krása / 89

Kapitola III. Katecheta / 92

1. Identita a povolání katechety / 92
2. Biskup jako první katecheta / 95
3. Kněz v katechezi / 96
4. Jáhen v katechezi / 97
5. Zsvěcené osoby ve službě katecheze / 99
6. Katecheté laici / 100
 - Rodiče jako aktéři katecheze / 101
 - Kmotři a kmotry, spolupracovníci rodičů / 102
 - Služba prarodičů při odevzdávání víry / 103
 - Velký přínos žen pro katechezi / 103

Kapitola IV. Formace katechetů / 106

1. Povaha a cíl formace katechetů / 106
2. Křesťanské společenství jako výsadní místo formace / 108
3. Kritéria formace / 109
4. Dimenze formace / 111
 - Umění být a umění „být s“: lidská a křesťanská zralost a misijní vědomí / 113
 - Know-how: *pedagogická a metodická formace* / 118
5. Katechetická formace kandidátů svěcení / 120
6. Formační centra / 121
 - Centra pro základní formaci katechetů / 121
 - Odborná centra pro vedoucí a animátory katecheze / 122
 - Vyšší centra pro odborníky na katechetiku / 123

DRUHÁ ČÁST – PROCES KATECHEZE

Kapitola V. Pedagogika víry / 127

1. Boží pedagogie v dějinách spásy / 127
2. Pedagogika víry v církvi / 131
 - Kritéria pro hlásání poselství evangelia / 133
 - Trinitární a christologické kritérium / 133
 - Dějinně spásné kritérium / 135
 - Kritérium prvenství milosti a krásy / 137
 - Ekleziální kritérium / 138
 - Kritérium jednoty a integrity víry / 139
3. Katechetická pedagogika / 140
 - Vztah k humanitním vědám / 140

Kapitola VI. Katechismus katolické církve / 142

1. Katechismus katolické církve / 142
 - Historická poznámka / 142
 - Identita, účel a adresáti Katechismu / 143

- Prameny a struktura *Katechismu* / 144
- Teologicko-katechetický význam *Katechismu* / 145
- 2. Kompendium *Katechismu* katolické církve / 147

Kapitola VII. Metodika v katechezi / 149

- 1. Vztah mezi obsahem a metodou / 149
 - Pluralita metod /149
- 2. Lidská zkušenost /151
- 3. Proces připomínání / 153
- 4. Jazyk / 154
 - Narativní jazyk /156
 - Jazyk umění / 157
 - Digitální jazyky a nástroje / 159
- 5. Skupina / 161
- 6. Prostor / 162

Kapitola VIII. Katecheze v životě lidí / 165

- 1. Katecheze a rodina / 166
 - Oblasti rodinné katecheze /166
 - Katecheze v rodině / 166
 - Katecheze s rodinou / 167
 - Katecheze rodiny / 168
 - Pastorační pokyny / 169
 - Nové rodinné situace / 171
- 2. Katecheze s malými dětmi a dětmi školního věku / 173
- 3. Katecheze v realitě mládeže /177
 - Katecheze v předpubertálním období / 179
 - Katecheze s dospívajícími / 180
 - Katecheze s mladými / 182
- 4. Katecheze s dospělými / 185
- 5. Katecheze se seniory / 192
- 6. Katecheze s osobami s postižením / 194

7. Katecheze s migranty / 196
8. Katecheze s emigranty / 199
 - Náboženská pomoc v zemích emigrace / 199
 - Katecheze v zemích původu / 200
9. Katecheze s lidmi na okraji společnosti / 200
 - Katecheze ve vězení / 201

ČÁST TŘETÍ – KATECHEZE V MÍSTNÍCH CÍRKVÍCH

Kapitola IX. Křesťanské společenství jako subjekt katecheze / 205

1. Církev a služba Božího slova / 205
2. Východní církve / 209
3. Místní církve / 210
4. Farnosti / 213
5. Sdružení, hnutí a skupiny věřících / 217
6. Katolická škola / 220
7. Vyučování katolického náboženství ve škole / 222

Kapitola X. Katecheze tváří v tvář současným kulturním situacím / 225

1. Katecheze v pluralitních a komplexních situacích / 226
 - Městské prostředí / 229
 - Venkovské prostředí / 231
 - Tradiční místní kultury / 233
 - Lidová zbožnost / 235
 - Poutní místo a pouť / 238
2. Katecheze v prostředí ekumenismu
a náboženského pluralismu / 239
 - Katecheze v ekumenickém prostředí / 240
 - Katecheze ve vztahu k židovství / 241
 - Katecheze v prostředí jiných náboženství / 243
 - Katecheze v prostředí nových náboženských hnutí / 245

3. Katecheze v rámci sociokulturních prostředí / 247

Katecheze a vědecké myšlení / 247

Katecheze a digitální kultura / 250

Obecná charakteristika / 250

Antropologická proměna / 252

Digitální kultura jako náboženský fenomén / 254

Digitální kultura a otázky výchovy / 255

Hlásání a katecheze v digitální době / 257

Katecheze a bioetické otázky / 259

Katecheze a integrita osoby / 262

Katecheze a ekologické závazky / 263

Katecheze a přednostní rozhodování

ve prospěch chudých / 265

Katecheze a společenská angažovanost / 268

Katecheze a svět práce / 269

Kapitola XI. Katecheze ve službě inkulturace víry / 271

1. Povaha a cíl inkulturace víry / 271

2. Místní katechismy / 275

Pokyny pro získání potřebného schválení

Apoštolského stolce pro katechismy a další texty

týkající se vzdělávání v katechezi / 278

Kapitola XII. Instituce zapojené ve službě katechezi / 280

1. Apoštolský stolec / 280

2. Synody biskupů nebo rady hierarchů východních církví / 281

3. Biskupská konference / 282

4. Diecéze / 283

Diecézní katechetický úřad a jeho úkoly / 284

Analýza situace / 285

Koordinace katecheze / 286

Diecézní projekt katecheze / 287

Program činnosti / 288
Formace katechetů / 289

Závěr / 290

Poznámky / 293

Seznam citované literatury / 313

Věcný rejstřík / 327

POUŽITÉ ZKRATKY

Kromě zkratk k biblickým knihám a k dokumentům II. vatikánského koncilu citovaným v textu tohoto *Direktoria* uvádíme i další zkratky dokumentů, citovaných většinou v poznámkách. Kompletní bibliografickou informaci najdou zájemci v *Seznamu citované literatury* na konci svazku.

Bible

Am – Kniha proroka Amosa

Bar – Kniha proroka Barucha

Dt – Deuteronomium (5. kniha Mojžíšova)

Ef – List apoštola Pavla Efesanům

Ex – Exodus (2. kniha Mojžíšova)

Flp – List apoštola Pavla Filipánům

Gal – List apoštola Pavla Galaťanům

Gn – Genesis (1. kniha Mojžíšova)

Iz – Kniha proroka Izaiáše

Jan – Evangelium podle Jana

1 Jan – 1. list apoštola Jana

Jer – Kniha proroka Jeremiáše

Joz – Kniha Jozue

Kol – List apoštola Pavla Kolosanům

1 Kor – 1. list apoštola Pavla Korintánům

1 Král – 1. kniha Královská

Lk – Evangelium podle Lukáše

Mdr – Kniha Moudrosti

Mk – Evangelium podle Marka

Mt – Evangelium podle Matouše

Oz – Kniha proroka Ozeáše

1 Petr – 1. list apoštola Petra

2 Petr – 2. list apoštola Petra
Př – Kniha Přísloví
Řím – List apoštola Pavla Římanům
Sk – Skutky apoštolů
Sof – Kniha proroka Sofoniáše
1 Sol – 1. list apoštola Pavla Soluňanům
1 Tim – 1. list apoštola Pavla Timoteovi
2 Tim – 2. list apoštola Pavla Timoteovi
Žl – Kniha Žalmů
Žid – List Židům

Dokumenty II. vatikánského koncilu

AA – Apostolicam actuositatem
AG – Ad gentes
DV – Dei Verbum
GE – Gravissimum educationis
GS – Gaudium et spes
ChD – Christus Dominus
LG – Lumen gentium
NAe – Nostra aetate
OE – Orientalium ecclesiarum
OT – Optatam totius
PO – Presbyterorum ordinis
SC – Sacrosanctum concilium
UR – Unitatis redintegratio

Ostatní zkratky

AAS – Acta Apostolicae Sedis
AL – Amoris laetitia
ASS – Acta Sanctae Sedis
CCEO – Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium
CCL – Corpus Christianorum – series Latina (ediční řada)
CIC – Codex Iuris Canonici (Kodex kanonického práva)

CiV – Benedikt XVI., Caritas in veritate
CT – Jan Pavel II., Catechesi tradendae
DCE – Benedikt XVI., Deus Caritas est
EG – Papež František, Evangelii gaudium
EN – Pavel VI., Evangelii nuntiandi
ES – Pavel VI., Ecclesiam suam
FC – Jan Pavel II., Familiaris consortio
FeR – Jan Pavel II., Fides et ratio
GEx – Papež František, Gaudete et exsultate
ChL – Jan Pavel II., Christifideles laici
ChV – Papež František, Christus vivit
KKC – Katechismus katolické církve
KoKKC – Kompendium Katechismu katolické církve
LF – Papež František, Lumen fidei
LS – Papež František, Laudato si'
NMI – Jan Pavel II., Novo millennio ineunte
PG – Patrologia graeca (ediční řada)
PL – Patrologia latina (ediční řada)
RH – Jan Pavel II., Redemptor hominis
RM – Jan Pavel II., Redemptoris missio
SaC – Benedikt XVI., Sacramentum Caritatis
VDK – Všeobecné direktorium pro katechizaci
VeD – Benedikt XVI., Verbum Domini

PŘEDMLUVA

Směr cest katecheze v posledních desetiletích ukazovala apoštolská exhortace *Catechesi tradendae*. Tento text nenaznačuje pouze cestu obnovy vykonanou od Druhého vatikánského koncilu, ale je rovněž souhrnem příspěvků mnoha biskupů z celého světa, kteří se shromáždili na synodě v roce 1977. Užijeme-li slov tohoto dokumentu, pak mluvíme o dvojím cíli katecheze: „působit, aby počáteční víra dozrávala, a vychovat opravdového Kristova učedníka tím, že mu umožňuje stále hlubší a uspořádanější poznávání osoby a poselství Krista, našeho Pána“¹. Tento namáhavý úkol neumožňuje, aby jednotlivé fáze, z nichž se katechetický proces skládá, byly příliš striktně vymezeny. Náročný cíl nicméně zůstává nezměněn, zejména v kulturním kontextu posledních desetiletí. Katecheze má stále s odkazem na to, co napsal sv. Jan Pavel II., v úmyslu „rozvíjet s Boží pomocí víru, která je teprve v zárodku, vést k plnosti a každodenně posilovat křesťanský život věřících lidí různých věkových skupin. Jde o to, aby jejím působením rostlo jak v poznání, tak i v životě semeno víry, které zasil Duch Svatý prvotním hlásáním a které bylo do každého vloženo křtem“². Tak je katecheze naroubována na pevnou tradici, která charakterizovala dějiny křesťanství už od jeho počátků. Nese charakter specifické

formační činnosti církve, která s ohledem na jednotlivé věkové skupiny věřících usiluje o to, aby evangelium Ježíše Krista neustále udržovala aktuální, a ono tak bylo oporou jejího neustávajícího svědectví.

Toto *Direktorium pro katechezi* dynamicky navazuje na obě předešlá. 18. března 1971 sv. Pavel VI. schválil *Všeobecné katechetické direktorium* vypracované Kongregací pro klérus, jež bylo prvním systematickým uspořádáním nauky, která vzešla z Druhého vatikánského koncilu (srov. ChD 44). Nemůžeme zapomenout, že svatý Pavel VI. považoval veškerou nauku koncilu za „velký katechismus moderní doby“³. V dekretu *Christus Dominus* byla předložena jasná a prozíravá doporučení týkající se katecheze. Koncilní otcové prohlásili, že biskupové mají křesťanskou nauku „podávat přizpůsobeně potřebám doby, totiž tak, aby odpovídala nesnázím a problémům, jimiž jsou lidé nejvíce tísněni a znepokojoováni. [...] Při hlásání křesťanského učení ať se snaží užívat různé prostředky, které jsou dnes k dispozici. Především to je kázání a katechetická výuka – ty zaujímají vždycky první místo. [...]. Biskupové mají bdít nad tím, aby se vytrvale poskytovala malým i dorůstajícím dětem, mládeži i dospělým; aby se při tomto vyučování dodržoval náležitý řád a metody odpovídající nejen probírané látce, nýbrž i nadání, schopnostem, věku a životním podmínkám posluchačů; aby se výklad opíral o Písmo svaté, tradici, liturgii, učitelský úřad a život církve. Dále nechť pečují o to, aby byli katecheté na svůj úkol řádně připraveni a aby si důkladně osvojili učení církve, také ovšem zákonitosti psychického vývoje člověka a pedagogické

obory v teorii i praxi. Necht' se také snaží, aby se znovu zavedlo, popřípadě lépe pro naši dobu upravilo vyučování dospělých katechumenů⁴.

Jak je vidět, toto učení obsahuje normativní kritéria pro trvalou obnovu katecheze, která nemůže zůstat činností vytrženou z historického a kulturního kontextu, v němž se uskutečňuje. Hmatatelným znamením je skutečnost, že jako první byla dne 7. června 1973 zřízena *Mezinárodní rada pro katechezi*, orgán, jehož prostřednictvím odborníci z celého světa pomáhají příslušnému dikasteriu odpovídat na jednotlivé požadavky různých církví, aby katecheze stále více odpovídala církevním, kulturním a dějinným strukturám.

U příležitosti třicátého výročí zahájení koncilu, tedy 11. října 1992, svatý Jan Pavel II. vydal *Katechismus katolické církve*. Podle jeho slov „tento katechismus není určen k tomu, aby nahradil místní katechismy [...], ale aby povzbuzoval a pomáhal v sestavování nových místních katechismů, které budou brát v úvahu rozmanitost poměrů a kultury“⁵. Dne 15. srpna 1997 bylo proto vydáno *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. Je očividné, jak velké dílo bylo od té doby vykonáno. V rozsáhlém a různorodém světě katecheze byly vypracovány nové studie, které umožnily lepší pochopení pedagogických a formačních nároků katecheze, zejména ve světle obnoveného pojetí katechumenátu. S pomocí nově vzniklých úřadů uvedlo mnoho biskupských konferencí do života specifické katechetické postupy pro jednotlivé věkové kategorie, u dětí i dospělých, u mladých i rodin mohlo tedy dojít k další obnově katecheze.

Dne 23. března 2020 papež František schválil nové *Direktorium pro katechezi*, které máme tu čest a odpovědnost církvi představit a jež je konkrétním dokladem další etapy dynamické obnovy, kterou katecheze uskutečňuje. Katechetické studie a vytrvalá práce mnoha biskupských konferencí navíc umožnily dosáhnout velice významných cílů pro život církve a zrání věřících, které vyžadují nové uspořádání direktoria.

Stručný historický přehled ukazuje, že každé direktorium bylo vypracováno na základě některých důležitých dokumentů magisteria. První odkazovalo na učení koncilu; druhé na *Katechismus katolické církve*; toto třetí pak na *Synodu o nové evangelizaci pro předávání křesťanské víry* spojenou s apoštolskou exhortací papeže Františka *Evangelii gaudium*. Všechny tři texty kladou shodné požadavky, jakými jsou cíl a úkoly katecheze, zatímco každý dokument se vyznačuje specifickým dějinným kontextem a aktualizovaným učením magisteria. První a druhé direktorium dělí dvacet šest let; mezi druhým a tímto třetím napočítáme dvacet tři let. Chronologický sled určitým způsobem ukazuje nutnost reagovat na dynamiku dějin. Hlubší pohled na kulturní kontext umožňuje vidět nové oblasti problematiky, které je církev povolána prožívat. Týká se to zejména dvou; první je fenomén *digitální kultury*, na něž navazuje problematika *globalizace kultury*. Obě jsou propojeny natolik, že se navzájem determinují a vytvářejí jevy, které zviditelňují radikální proměnu lidské existence. Potřeba formace, která by věnovala pozornost jednotlivci, se často zdá být zastíněna nástupem globálních modelů. Pokušení přizpůsobit se

formám mezinárodní unifikace není rizikem, které by bylo možné podceňovat, zejména v souvislosti s formací k životu víry. Ta totiž probíhá při osobním setkávání a je živena v rámci společenství. Potřeba vyjádřit víru liturgickou modlitbou a vydávat o ní svědectví silou lásky vyžaduje schopnost překonat roztržičnost nabídek, aby byla obnovena původní jednota křesťanského bytí, jejíž základ tkví v Božím slově hláсанém a předávaném církvi s její živou tradicí, která dokáže přijímat staré i nové (srov. Mt 13,52) od generací věřících rozptýlených po celém světě.

V desetiletích následujících po Druhém vatikánském koncilu měla církev příležitost několikrát se vrátit k úvahám o velkém poslání, které jí Kristus svěřil. Naléhavost evangelizace vyjadřují zejména dva dokumenty. Svátý Pavel VI. v *Evangelii nuntiandi* a papež František v *Evangelii gaudium* vytyčují cestu, na které se nikdo nemůže distancovat od každodenního úsilí věřících o evangelizaci. „Církev existuje právě proto, aby hlásala evangelium,“⁶ prohlašuje naléhavě sv. Pavel VI.; „Já jsem posláním,“⁷ opakuje stejně jasně papež František. Neexistuje alibi, které by nás opravňovalo odvrátit pozornost od odpovědnosti, jež spojuje každého jednotlivého věřícího s celou církví. Specifikem tohoto *Direktoria* se proto stává úzká vazba mezi evangelizací a katechezí. Jeho záměrem je totiž nabídnout cestu, na niž je hlásání *kérygmatu* a jeho dozrávání vnitřně sjednoceno.

Základem kritéria, které vedlo koncepční úvahy, reflexe a posléze sepsání tohoto *Direktoria*, jsou slova papeže Františka: „Znovu jsme objevili, že i v katechezi

podstatnou roli sehrává prvotní hlásání čili *'kérygma'*, které má být v centru evangelizační činnosti a každé snahy o církevní obnovu [...]. Když říkáme, že tato zvěst je 'první', neznamená to, že stojí na začátku a pak se zapomene nebo nahradí jiným obsahem, který ji překoná. Je první ve smyslu kvalitativním, protože je to zvěst *princi-piální*, a ve všech etapách a momentech katecheze se jí má stále znovu naslouchat a různými způsoby ji hlásat [...]. Neměli bychom se domnívat, že v katechezi má *kérygma* ustoupit nějaké údajně 'solidnější' formaci. Není nic solidnějšího, hlubšího, jistějšího, konzistentnějšího a moudřejšího než tato zvěst. Veškerá křesťanská formace je především prohlubováním *kérygmatu*, které se má stále více a lépe do křesťanského života vtělovat, nikdy nepřestává osvěcovat katechetické působení a umožňuje nám správně chápat význam jakéhokoli tématu, které se v katechezi vysvětluje. Je to zvěst, která odpovídá na nekonečnou touhu, jež je v každém lidském srdci."⁸

Tato prvořadost *kérygmatu*, která vede k upřednostnění *kérygmatické katecheze*, neubírá hodnotu ani mystagogii, ani svědectví lásky. Pouhý pohled zvnějšku by mohl vést k domněnce, že první hlásání je chápáno jako pečlivě připravená řeč, která má protějšek přesvědčit. Hlásání evangelia je však svědectvím o setkání, které nám umožňuje vytrvale upírat pohled na Ježíše Krista, Božího Syna vtěleného do lidských dějin, který přivede k završení zjevení Otcovy spásonosné lásky. Když vycházíme z tohoto jádra víry, *lex credendi* se mění na *lex orandi* a společně usměrňují životní styl věřícího ke svědectví lásky, díky němuž se hlásání stává věrohodným.